שניהם ברשות. פ"ה כגון ברה"ר שלא ברשות כגון שניהם רצים ברה"ר וקשה דהיינו מתניתין בפרק המניח (לעיל דף נב.) ונראה לפרש כגון שנכנס לחצר בע"ה שלא ברשות או ברשות דאית ליה לאסוקי אדעתיה כמו שנתנו לו רשות כמו כן נתנו לאחר רשות או כמו שהוא נכנס שלא ברשות שמא גם אחר נכנס שלא ברשות ולכך חייבין כשהזיקו זה את זה אפי' הזיקו שלא מדעת אבל אחד ברשות ואחד שלא ברשות האי אית ליה לאסוקי אדעתיה והאי אית ליה לאסוקי אדעתיה בהאי ואם שלא מדעת הזיקו ברשות פטור שלא ברשות חייב:

דרחוא ירוקא **ונפל.** רש"י מוקי ההיא דהיה מתחכך בכותל בג' פעמים הראשונים לא היתה כוונתו להתחכך אלא בכוונה להפיל על האדם ופטור דקתני התם אחר אחרונה שהיתה להתחכך והראשונות אהנו שנעשה מתוך כך מועד ובהך אחרינא חשיב ליה משונה קצת שהרג בנפילת הכותל ולכך לא נחשב מועד אלא מחמת הראשונות וזהו דוחק דחשיב משונה מה שעשה להנאתו לאכול ירוקא או להתחכך [ב] וגם תימה הוא לומר דהוי מועד בהפלת כותל אחרונה שהיתה שלא בכוונה על ידי הראשונות שהיו בכוונה ולפירושו צ"ל דהא דקאמר הכא במועד ליפול על בני אדם בבורות לא הזכיר בני אדם אלא בשביל אחרונה דבג' הראשונות לא חיישינן אלא שיהא מועד ויעשה אורחיה להפיל עצמו בבור לאכול הילק:

ושמואל אמר הלכתא כרבי.

לכאורה נראה דהלכתא כשמואל בדיני וצ"ע דרבא קאמר לעיל הכנים שורו לחצר בעל הבית שלא ברשות ופצר בו בורות שיחין ומערות בעל השור חייב בנזקי חצר משמע אבל ברשות פטור ואי כרבי אפי' ברשות חייב דלרבי קתמא חייב בעל השור וכולה סוגיא דלעיל מסיק רבא כרבנן ואפי' נשברו ברזא ואפי' חנק עצמו [ג]:

טעמא דאמר ליה שמרו. כולה הך סוגיא דרבא דלעיל דלר' זירא לא קשה כלל דישא נפיפא וכולה רבי היא והוי קתמא שניהם פטורין בין ברישא בין בסיפא דאין כל אחד מקבל עליו שמירת חבירו ולרבנן הא קתמא שניהם חייבין:

אימא סיפא כו'. הכא לא משני נעשה כדמשני בפרק קמא דקדושין (דף ה:) גבי נתן הוא [ד] ואמרה היא מקודשת נתנה היא [ה] ואמר הוא אין מקודשת משום דהכא אית ליה שנוי אחרינא דקאמר תברא אבל התם ליכא למימר תברא דליכא פלוגתא במילתא: ממרתא

[א] שניהם ברשות או שניהם שלא ברשות הזיקו זה את זה חייבין הזיקו זה בזה פטורין טעמא דשניהם ברשות או שניהם שלא ברשות אבל אחד ברשות ואחד שלא ברשות דברשות פטור שלא ברשות חייב: נפל לבור והבאיש מימיו חייב: אמר רבא [ב] לא שנו אלא שהבאיש בשעת נפילה אבל לאחר נפילה פטור מ"ט הוי שור בור ומים כלים ולא מצינו בור שחייב בו את הכלים הניחא לשמואל דאמר [ג] כל תקלה בור הוא אלא לרב דאמר עד דמפקר ליה מאי איכא למימר אלא אי איתמר הכי איתמר אמר רבא לא שנו אלא שהבאיש מגופו אבל הבאיש מריחו פטור מאי טעמא גרמא בעלמא הוא וגרמא בעלמא לא מיחייב: היה אביו או בנו לתוכו משלם את הכופר: ואמאי הא תם הוא [ד] אמר רב [ה] במועד ליפול על בני אדם בבורות עסקינן א"ה בר קטלא הוא אמר רב יוסף [ו] דחזא ירוקא ונפל שמואל אמר [ז] הא מני ר' יוסי הגלילי היא דאמר תם משלם חצי כופר עולא אמר [ח] ר' יוסי הגלילי היא דאמר כר' טרפון [ט] דאמר קרן בחצר הניזק נזק שלם משלם ה"נ כופר שלם משלם בשלמא לעולא היינו דקתני היה אביו או בנו לתוכו אלא לשמואל מאי אירייא אביו או בנו אפילו אחר נמי אורחיה דמילתא קתני: ואם הכנים ברשות בעל חצר חייב [כו']: איתמר רב אמר הלכתא כת"ק ושמואל אמר הלכתא כרבי תנו רבנן כנוס שורך ושמרו הזיק חייב הוזק פטור כנוס שורך ואני אשמרנו הוזק חייב הזיק פטור הא גופא קשיא אמרת כנוס שורך ושמרו הזיק חייב הוזק פטור טעמא דא"ל שמרו דחייב בעל השור ופטור בעל חצר הא סתמא חייב בעל חצר ופטור בעל השור דבסתמא מקבל עליה נטירותא אימא סיפא כנוס שורך ואני אשמרנו הוזק חייב הזיק פטור טעמא דאמר ליה ואני אשמרנו הוא דמחייב בעל החצר ופטור בעל השור הא סתמא חייב בעל השור ופטור בעל חצר דבסתמא לא מקבל עליה נטירותא אתאן לרבי דאמר עד שיקבל עליה [ו] נטירותא בעל הבית לשמור רישא רבנן וסיפא רבי א"ר אלעזר תברא מי ששנה זו לא שנה זו רבא אמר כולה רבנן היא איידי דנסיב רישא שמרו תנא סיפא ואני אשמרנו רב פפא אמר כולה רבי היא וסבר לה כר' טרפון דאמר קרן בחצר הניזק נזק שלם משלם הלכך אמר ליה שמרו לא מקני ליה מקום בחצר והויא ליה קרן בחצר הניזק וקרן בחצר הניזק משלם נזק שלם לא אמר ליה שמרו אקנויי אקני ליה מקום בחצר והויא ליה חצר השותפין וקרן בחצר השותפין אינו משלם אלא חצי נזק: **מתני'** [ז] שור שהיה מתכוין לחבירו והכה את האשה ויצאו ילדיה פטור מדמי ולדות [ח] ואדם שהיה מתכוין לחבירו והכה את האשה ויצאו ילדיה משלם דמי ולדות כיצד משלם דמי ולדות [ט] שמין את האשה כמה היא יפה עד שלא ילדה וכמה היא יפה משילדה אמר רבן שמעון בן גמליאל

א"כ

לחבירו. הוא הדין למתכוין לאשה נמי פטור כדאמרינן בפירקין דלעיל (דף מב.) נקי מדמי ולדות ובגמ' [מט.] מפרש אמאי נקט מתכוין לחבירו:

שניהם ברשות. כגון ברה"ר או חצר השותפין או בעל הבית רשות ליכנס: **או שניהן שלא ברשות.** כגון שניהן רצין ברה"ר: **הזיקו.** בידיס זה את זה ואפי' שלא במתכוין: **חייבין.** דבנזקין לא שני לן בין מתכוין לשאין מתכוין. והא דתנן בהמניח (לעיל דף נב.) שניהם שהיו מהלכין ברה"ר והזיקו זה את זה פטורין ההוא הזיקו החזקו הוא ולא דק בלישניה: **דברשות פטור.** בין היזק דבידיס בין היזק דממילא ובדלא ידע ליה: **שכאשר נפשה נפילה.** דהוי מזיק ממש ולא דמי לבור: **ומיס כליס.** כל חפצים ככלים דלא חייב בבור [ב] (עלה מיתה אלא על נזקי בהמה) ושאר חפצים הזיקן זו היא מיתתן: **מאי איכא למימר.** הא לית ליה תורת בור וממונו הוא ומשורו לחבירו ולא פטר ביה כליס: **מגופו.** שהיה מלוכלך בטיט: **אבל מריחיה.** לאו גופיה הוא דקרחון דנכילה ממילא אתי לה ונכילה גרמא הוא שגורמת לקרחון שיבא: **בר קטלא הוא.** בנפילה קמייתא והיאך בא לידי מועד בשלמא גבי מועד דנגיחות איכא למימר כדאמרינן בפירקין דלעיל (דף מא.) דקטל וערק א"נ בשאין מכירין את השור אי נמי שהחזמו זוממי זוממין אבל זה לא עלה מן הבור מאליו ליכא למימר ערק ולא אין מכירין ולא הוחזמו דמילתא דאית ליה קלא היא: **דחזא ירוקא.** עשב על פי הבור וכא לאכול ונפל דאהך נפילה לא איכון ומיהו כופר שלא בכוונה משלם בנפילה אחרונה ואע"פ שאין השור בסקילה ושמעינן לרב (לעיל דף מד.) דאמר פטור מזה ומזה ה"מ במועד לנגיחות בכוונה וערק לגמרא ברשונה [ו] וגבא ד' שלא בכוונה פטר ליה מגזירת הכתוב דכתיב [ז] השור יסקל וגם בעליו וגו' כל זמן שאין השור בסקילה אין בעלים משלמין כופר אבל זה שלא היתה בו חיוב סקילה כלל אין העדאתו אלא לכופר של שן ורגל בחצר הניזק דאוקמינן [מא.] ברגל שדרסה ע"ג תינוק בחצר הניזק דאיכא כופר ברגל ואף על גב דשלא בכוונה הוא ואין השור בסקילה וה"נ דחזא ירוקא ונפל תולדה דשן היא דמתכוין להנאתו. וא"ת משונה הוא ואין זו שן כיון דאייעד ליה אורחא הוא ולאוקמי להך נפילה אחרונה במתכוין והשור בסקילה לא מצינן לגבי כוונה תם הוא וליכא כופר דהא כל כמה דלא חזי ירוקא לא אייעד: **ושמואל אמר.** לעולם בתם ומתניתין חצי כופר קאמר ור' יוסי היא: עולא מוקיס לה נמי בתם וכופר שלם: **היינו דקאני אביו או בנו.** דהוי קרן בחצר הניזק דמשלם כופר שלא אלא לשמואל דאמר חצי כופר מאי אירייא כו': **מי ששנה זו כו'.** רישא רבנן וסיפא רבי: **כולה רבי היא.** וסיפא דוקא ורישא לא מידוק מינה הא קתמא החזק חייב דודאי קתמא נמי הזיק חייב הזק פטור והאי דנקט ושמרו לאיוביה נזק שלם קאמר אם החזק שורו של בעל חצר הא קתמא חצי נזק: **מתני' שור שהיה מתכוין**

[א] [נעיל כח: לא:], [ב] נעיל מד., [ג] [נעיל טו. כו.], [ד] [נעיל יד. וש"נ], [ה] אולי צ"ל על המיתה אלא על נזקי הבהמה, [ו] נס"א: בראשונות, [ז] עיין ר"מ, [ח] [שמות כא], [ט] ועיין בספר כוס ישועות, [י] [ועי' תוספות ב"מ מט. ד"ה כל הא], [כ] [צ"ל ואמר הוא], [ל] [צ"ל ואמרה היא],

הגהות הב"ח

(א) גמ' אתמן לרבי דאמר עד שיקבל עליה בעל הבית נטירותא רישא רבנן כצ"ל:

גליון הש"ס

גמ' ר"ה"ג היא דאמר כר"ש. קשה לי הא להדיא אר"ש כן בכופר דמשלם בראשון נזק כופר שלם נעיל דף כו ע"א וא"כ למאי צריך לגמוד מתה דאמר ר"ע כן בנזק וגם הו"ל לומר בקילור ר"ע היא דאמר תם משלם כופר שלם בראשון הנזק וצ"ע:

מסורת הש"ס

[א] [נעיל כח: לא:], [ב] נעיל מד., [ג] [נעיל טו. כו.], [ד] [נעיל יד. וש"נ], [ה] אולי צ"ל על המיתה אלא על נזקי הבהמה, [ו] נס"א: בראשונות, [ז] עיין ר"מ, [ח] [שמות כא], [ט] ועיין בספר כוס ישועות, [י] [ועי' תוספות ב"מ מט. ד"ה כל הא], [כ] [צ"ל ואמר הוא], [ל] [צ"ל ואמרה היא],

עין משפט נר מצוה

כז א מיי' פ"א מהל' מוכר ומזיק הלכה יא ופ"ו הלכה ג ועיין בהשגות ובנמ"מ שם עשין ע טוש"ע ח"מ סי' שעח סעיף ז וסימן תכא סעיף ח:

כח ב מיי' פ"ז מהלכות נזקי ממון הלכה ה ועיין בהשגות ובנמ"מ שם עשין שם טוש"ע ח"מ סימן שלא סעיף ד:

כט ג ד מיי' פ"י שם הלכה י שם עשין שם:

ל ה מיי' פי"א מהלכות נזקי ממון הלכה ג שם עשין שם טור ש"ע ח"מ סימן תה סעיף ג:

לא ו ז מיי' פ"ד מהל' מוכר ומזיק הלכה א ב שם עשין ע טוש"ע ח"מ סימן תכג סעיף א:

מסורת הש"ס

ג) לעיל מב., ב) [שבת ל וש"נ], ג) קידושין סח. [ינמות סב. כתובות קיט. נדה יח.], ד) ל"ל כדתניא, ה) לעיל מב., ו) [שמות כא], ז) בס"א: ומה,

תורה אור השלם

1. וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל נְעָרָיו שְׁבוּ לָכֶם פֹּה עִם הַחֲמוֹר וַאֲנִי וְהַנַּעַר נֵלְכָה עַד כֹּה וְנִשְׁתַּחֲוֶה וְנָשׁוּבָה אֲלֵיכֶם: בראשית כב ה

2. וְכִי יִנָּצוּ אֲנָשִׁים וְנִגְּפוּ אִשָּׁה הָרָה וְיָצְאוּ יְלָדֶיהָ וְלֹא יִהְיֶה אָסוֹן עָנוֹשׁ יֵעָנֵשׁ כַּאֲשֶׁר יָשִׁית עָלָיו בַּעַל הָאִשָּׁה וְנָתַן בִּפְלִלִים: שמות כא כב

הגהות הב"ח

(א) גמ' ושבח ולדות מיבעי ליה: (ב) רש"י ד"ה ומאי ולדות ונותנין לו: (ג) ד"ה זמיא וכו' בעליהן הן וכשמת: (ד) תוס' ד"ה ממרתא וכו' הכתוב שור מדמי ולדות:

גליון הש"ס

גמ' ביצד משלם דמי ולדות. עיין לעיל דף מז ע"א תוספות ד"ה וכן:

הגהות הגר"א

[א] תוס' ד"ה אטו וולדות כו' ביורשים לא כו' נ"ב וכ"ד ס"פ ומנ"ס חולק (ועפהגר"א סימן תכ"ג ס"ק ד):

א"כ משהאשה יולדת משבחת אלא שמין את הולדות כמה הן יפין ונותן לבעל [א]**יואם אין לה בעל נותן ליורשיו היתה שפחה ונשתחררה או גיורת פטור: גמ'** טעמא דמתכוין לחבירו הא מתכוין לאשה משלם דמי ולדות לימא תיהוי תיובתא דרב אדא בר אהבה [ב]דאמר רב אדא בר אהבה שוורים שנתכוונו לאשה פטורים מדמי ולדות אמר לך רב אדא בר אהבה הוא הדין [ג]דאפי' נתכוונו לאשה נמי פטורים מדמי ולדות והא דקתני שור שהיה מתכוין לחבירו [ד]איידי דקא בעי למיתנא סיפא אדם שהיה מתכוין לחבירו דהכי כתיב קרא קתני רישא נמי שור שהיה מתכוין לחבירו אמר רב פפא [1]שור שנגח את השפחה ויצאו ילדיה משלם דמי ולדות מאי טעמא חמרתא מעברתא בעלמא הוא דאזיק דאמר קרא [1]שבו לכם פה עם החמור [2]עם הדומה לחמור: [3] כיצד משלם דמי ולדות: דמי ולדות [4] שבח ולדות מיבעי ליה הכי נמי קאמר כיצד משלם דמי ולדות ושבח ולדות שמין את האשה כמה היא יפה עד שלא ילדה וכמה היא יפה משילדה: אמר רשב"ג א"כ משהאשה יולדת משבחת: מאי קאמר רבה ה"ק וכי אשה משבחת קודם שתלד יותר מלאחר שתלד והלא אשה משבחת לאחר שתלד יותר מקודם שתלד אלא שמין את הולדות ונותנין לבעל תניא נמי הכי וכי אשה משבחת קודם שתלד יותר מלאחר שתלד והלא אשה משבחת לאחר שתלד יותר מקודם שתלד אלא שמין את הולדות ונותנין לבעל רבא אמר הכי קתני וכי אשה למי שיולדת משבחת ואין לעצמה בשבח ולדות כלום אלא שמין את הולדות ונותנין לבעל ושבח ולדות חולקין תניא נמי הכי אמר רשב"ג וכי אשה למי שיולדת משבחת ואין לעצמה בשבח ולדות כלום אלא שמין נזק בפני עצמו וצער בפני עצמו ושמין את הולדות ונותנין לבעל ושבח ולדות חולקין קשיא דרשב"ג אדרשב"ג ל"ק כאן במכברת כאן בשאינה מכברת ורבנן דאמרי שבח ולדות נמי לבעל מאי טעמא [5]כדתנן ממשמע שנאמר [2]ויצאו ילדיה איני יודע שהיא הרה מה ת"ל הרה לומר לך שבח הריון לבעל ורשב"ג האי הרה מאי דריש ביה מבעי ליה לכדתניא ר"א בן יעקב אומר לעולם אינו חייב עד שיכנה כנגד בית ההריון אמר רב פפא לא תימא כנגד בית הריון ממש אלא כל היכא דסליק ביה שיחמא לולד לאפוקי יד ורגל דלא: [6]היתה שפחה ונשתחררה או גיורת פטור: אמר רבה לא שנו [7]אלא שחבל בה בחיי הגר ומת הגר דכיון דחבל בה בחיי הגר זכה בהו גר וכיון דמת הגר זכה בהו מן הגר אבל חבל בה לאחר מיתת הגר זכיא לה איהי בגוייהו ומיחייב לשלומי לה לדידה א"ר חסדא מרי דיכי אטו ולדות צררי נינהו וזכיא בהו אלא איתיה לבעל זכה ליה רחמנא ליתיה לבעל לא מיתיבי [8]הכה את האשה ויצאו ילדיה נותן נזק וצער לאשה ודמי ולדות לבעל אין הבעל נותן ליורשיו אין האשה נותן ליורשיה היתה שפחה ונשתחררה או גיורת זכה אמרי ומי עדיפא ממתניתין דאוקימנא שחבל בה בחיי הגר ומת הגר הכא נמי שחבל בה בחיי הגר ומת הגר ואיבעית אימא לאחר מיתת הגר

ותני

חמרתא מעברתא כו'. וא"ת הא גבי כור תנן בשלהי פרקין נפל למוכו עבד או אמה פטור ולא אמרינן דהוי כחמרתא מעברתא ולא נמעטיה משור ולא אדם וי"ל דהכא לא מיעט הכתוב שור (ד)בדמי ולדות אלא במקום שהולדות של בעל כדכתי' בעל האשה אבל כאן הולדות לאדון דכתיב האשה וילדיה תהיה לאדוניה: **אטו** ולדות צררי נינהו. [א] ביורשים לא פליג רב חסדא ומודה הוא דזכו דהא בכתובות בפרק נערה (דף מג.) אלטריך קרא למעוטי שאין אדם מוריש זכות בתו לבנו והכא ליכא מיעוט ועוד מדפריך לרבה מברייתא דהכה את האשה ומוקי לה שחבל בחיי הגר אבל לרב חסדא משמע דניחא לאחר מיתת הגר ודווקא גר אבל כשאינו גר משלם דמי ולדות ליורשים:

ומי עדיף ממתניתין. וא"ת ומאי ס"ד דמקשן וכי לא ידע דלא עדיף ויש לומר משום דבהך ברייתא קתני נזק וצער וכי היכי דנזק וצער איירי בכל ענין כמו כן זכה בדמי ולדות איירי בכל ענין:

ותני

[1] שבו לכם פה. אליעזר עבד אברהם הוה (יבמות סב.). ודמי ולדות לבעל. המוכה זכתה לו דכתיב בעל האשה (לעיל מב:). אין האשה נותן ליורשיה. מזק וצער (שם). היתה שפחה ונשתחררה. כלומר היתה משוחררת מעובדת ממשוחרר (שם). או גיורת. מעובדת מגר, ומתו שניהם, זכה. פטור מן הכל שהוא קודם הואיל ואין לה יורשין כל הקודם בשלה זכה יחד שיצאו בידו קודם לכל אדם, אבל ישראלית מעובדת מישראל, אפילו אין להם בנים יש לה יורשין לדם מלקה ויש לו יורשין לדם מלקו, ודוקא נשתחררה קודם חבלה, אבל היתה שפחה כשחבל בה חייב בכל, אפילו דמי ולדות ויתן לאדוניה, דדמי ולדות שפחה אינם אלא לבעליהן שלה כדאמרינן (לעיל) דאמר ליה חמרתא מעברתא אזקת מינאי (לעיל מג.).

עין משפט נר מצוה

לב א ממי' פ"ד מהלכות חובל ומזיק הלכה ב ועיין בהשגות ובמ"מ שם עשין ע טוש"ע ח"מ סימן תכג סעיף ה:

לג ב ג ממי' פי"ח מהל' חובל ומזיק הלכה ג ד שם עשין מז טוש"ע ח"מ סימן תה סעיף ג:

לד ד ה ממי' פ"ד מהל' חובל ומזיק הלכה ג ד שם עשין ע טוש"ע ח"מ סימן תכג סעיף ב:

מוסף רש"י

שבו לכם פה. אליעזר עבד אברהם הוה (יבמות סב.). ודמי ולדות לבעל. המוכה זכתה לו דכתיב בעל האשה (לעיל מב:). אין האשה נותן ליורשיה. מזק וצער (שם). היתה שפחה ונשתחררה. כלומר היתה משוחררת מעובדת ממשוחרר (שם). או גיורת. מעובדת מגר, ומתו שניהם, זכה. פטור מן הכל שהוא קודם הואיל ואין לה יורשין כל הקודם בשלה זכה יחד שיצאו בידו קודם לכל אדם, אבל ישראלית מעובדת מישראל, אפילו אין להם בנים יש לה יורשין לדם מלקה ויש לו יורשין לדם מלקו, ודוקא נשתחררה קודם חבלה, אבל היתה שפחה כשחבל בה חייב בכל, אפילו דמי ולדות ויתן לאדוניה, דדמי ולדות שפחה אינם אלא לבעליהן שלה כדאמרינן (לעיל) דאמר ליה חמרתא מעברתא אזקת מינאי (לעיל מג.).

א"כ משהאשה יולדת משבחת. פירש בגמרא: **ונותן לבעל.** שהמוכה זכתה לו דכתיב בעל האשה (שמות כא). **היפה שפחה ונשתחררה.** כלומר היתה משוחררת או גיורת נשואה לגר או לעבד משוחרר ואין לה בעל שמת פטור דהמחזיק בנכסי הגר שמת ואין לו יורשין זכה וזה קודם לזכות במה שבידו.

והאי דנקט האי ליגא היתה שפחה ונשתחררה ולא נקט היתה משוחררת משום דע"כ בשאין לה בנים הימנו קאמר והיינו דקאמר היתה שפחה ונשתחררה דמשמע עתה מקרוב דעדיין לא היו להם בנים והוא הדין נמי לישראלית הנשואה לגר ומת הגר דפטור דהא דמי ולדות לבעל והאי דנקט שפחה וגיורת משום דשתי שפחה משוחררת נשואה למשוחרר ומתם גיורת לגר: **גמ' דרב אדא בר אהבה.** בשור שנגח ארבעה וחמשה (ועיין דף מב.): **דהכי כתיב קרא.** כי יגנו אנשים[1] אלמא בתמכוין לחבירו משמעי: **דמי ולדות שבח ולדות הוא.** דקתני שמין את האשה כו' ויש בכלל שומא זו דמי ולדות וכמה[2] שהאשה נראית משובחת ובעלת אבריס מפני העובר ודמיה יקרין: **ה"ג קאמר כילד משלם דמי ולדות ושבח ולדות.** שהן משביחין את האשה: **שמין את האשה.** כמה האשה יפה בשביל ולדות הללו עד שלא ילדה וכמה היא יפה עכשיו כשנתרוקנה ונפחתו דמיה ונותן לבעל ומזקה של אשה אינו בכלל שומא זו דאין כאן אלא פחת ריקון העובר אבל כאן גופה מחמת המכה ונפחתו דמיה משהיתה רחויה ליתכר כשהיתה בריאה ריקנית הוא נזק ואינו של בעל אלא בשאר חבלה הוא והדין קלוב בכתובות (דף פה:) בזמן שבשתר לה שני חלקים ולו אחד ובזמן שבגלוי לו ב' חלקים כו': **מאי קאמר.** דמשמע דהכי קאמר ליה דא"כ לדידך אית לך דמשהאשה יולדת משבחת וא"ק הא קאמר דמפחתא: **והלא אשה משבחת.** בדמיס לאמר שתלד דמתחילה דמיה פחותין ליתכר שמסוכנת היא למות בצער לידה והכי משמע מתניתין א"כ דכך שמין כדקאמרת אשתכח דלא יהיב ליה מידי דמשהאשה יולדת משבחת: **וכי למי שהאשה יולדת.** למי שזכתה תורה דמי ולדות יהבינן נמי שבח דמי נפחא שדמי גופה מתעלין הא ודאי שבח דמי נפחא מחמת גופה נמי אמי ומזק הוא: **חולקין.** שדמי הנפח מחמת שניהן נאין: **אלא שמין נזק בפני עצמו.** היינו כחש הגוף מחמת מכה ודמיה פחותים משהיתה בריאה ואין כאן שומת פחת ריקון: **וצער בפני עצמו.** ונזקא דהכא כחבלה דעלמא הקנוד במסכת כתובות כדפרישית לעיל: **ושמין ולדות.** (ג)ונותן כל דמיהן לבעל: **ושבח ולדות.** דהיינו פחת דמי נפח גופה מחמת ריקון הולד חולקין: **קשיא דר"ש כו'.** דהכא קתני ושבח ולדות חולקין אלמא אשה משבחת לימכר כשהיא הרה יותר מריקנית ולעיל קתני אשה משבחת משתלד יותר מקודם לכן: **במכברת.** דמיה פחותין קודם לידה מלאחר לידה דמסוכנת היא: **שיחמא.** חמימות והיינו כנגד כל החלל כולו: **כיא בהו איתי.** דהא ולדות נכסי בעליהן (ג) וכשמת הגר ועדיין היא מעובדת היא החזיקה בהן והיא קודם לכל אדם הלכך כי חבל בה בתר הכי משלם לה לדידה: **מרי דיכי.** בעל שמועה זו. הלזה מתרגמינן דיכי (בראשית ל:): **צררי נינהו.** קטרי מעות וכספים הן שמזכה בהן מן ההפקר: **איתיה לבעל.** אי ליורשיו זכי להו רחמנא: **ליתיה לבעל כו'.** דמיודע איתת אתי לה בשעת חבלה והכי אין לה מובעין: **אין האשה נותן ליורשיה.** הא אוקימנא בגרושה לפיכך אין הבעל יורשה בפרק שור שנגח ד' וה' (לעיל דף מג.): **וכה.** המובל במה שבידו ואפי' לאחר מיתת הגר חבל בה זכה בה:

לרבה

ותני זכתה לימא כתנאי בת ישראל שנשאת לגר ונתעברה ממנו וחבל בה בחיי הגר נותן דמי ולדות לגר לאחר מיתת הגר תני חדא חייב ותני חדא פטור מאי לאו תנאי נינהו לרבה ודאי תנאי היא אלא לרב חסדא מי לימא [ט]תנאי היא ל"ק הא רבנן הא רשב"ג אי רשב"ג מאי אריא לאחר מיתה אפי' מחיים נמי אית לה פלגא מחיים אית לה פלגא לאחר מיתה כוליה ואיבעית אימא הא והא רשב"ג כאן בשבח ולדות כאן בדמי ולדות אמרי משבח ולדות לישמע דמי ולדות ומדרשב"ג לישמע לרבנן אמרי לא שבח ולדות דשייכא ידה בגוייהו זכיא בהו בכולהו דמי ולדות דלא שייכא ידה בגוייהו לא זכיא בהו כלל: בעי מיניה רב ייבא סבא מר"ג המחזיק בשטרותיו של גר מהו מאן דמחזיק בשטרא אדעתיה דארעא הוא דמחזיק [א]ובארעא הא לא אחזיק [ב]ושטרא נמי לא קנה דלאו דעתיה אשטרא או דלמא [ג]דעתיה נמי אשטרא א"ל [ד]עני מורי [ה]וכי לצור ע"פ צלוחיתו הוא צריך א"ל [ו]לצור ולצור אמר רבה [ז]משכונו של ישראל ביד גר ומת הגר ובא ישראל אחר והחזיק בו מוציאין אותו מידו מ"ט כיון דמית ליה גר פקע ליה שעבודיה [ח]משכונו של גר ביד ישראל ומת הגר ובא ישראל אחר והחזיק בו זה קנה כנגד מעותיו וזה קנה את השאר ואמאי תקני ליה חצירו [ט]דהאמר רבי יוסי בר חנינא [י]חצירו של אדם קונה לו שלא מדעתו אמרי הכא במאי עסקינן דליתיה כל היכא דאיתא לדידיה דאי בעי מקני [מצי] קני קניא ליה [נמי] חצירו כל היכא דליתיה לדידיה דאי בעי הוא למיקני לא מצי קני חצירו נמי לא קניא [יא]והלכתא דליתיה בחצירו דלא קנה: **מתני'** [יב]החופר בור ברה"י ופתחו לרה"ר או ברה"ר ופתחו לרה"י ברה"י ופתחו לרה"י אחר חייב: **גמ'** ת"ר החופר בור ברה"י ופתחו לרה"ר [יג](ברה"ר ופתחו לרה"י) חייב וזהו בור האמור בתורה דברי ר' ישמעאל ר"ע אומר [יד]הפקיר רשותו ולא הפקיר בורו זהו בור האמור בתורה אמר רבה בבור ברה"ר כ"ע לא פליגי דמיחייב מ"ט אמר קרא [טו]כי יפתח וכי יכרה [טז]אם על פתיחה חייב על כרייה לא כל שכן אלא שעל עסקי פתיחה ועל עסקי כרייה באה לו לא נחלקו אלא בבור

לרבה ודאי. ע"כ מוקי למילתיה כתנאי דהוא אמר חייב והא דתני פטור לא מצי מוקי ליה כוותיה וע"כ הכי מתרץ אנא דאמרי כתנא דמחייב: **אלא לרב חסדא מי לימא.** מי מיבעיא ליה לאוקמיה מילתא בפלוגתא כתנאי ולימיר אנא דאמרי כתנא דפטור אי מצי לתרוצי הכי דתנא חייב במילתא אחריתי דלא תקשי ליה: **לא קשיא.** כלומר אמר לך רב חסדא תרוייהו תנאי כוותי קיימי דבדמי ולדות פטור והא דתניא חייב בשבח ולדות ואליבא דר"ש דאמר אשה פלגא בהו והיא קיימת: **והא.** דתני פטור רבנן היא דאמרי כולהו דבעל והרי הוא מת וזכה זה מן ההפקר. אבל רבה לא מצי לתרוצי מידי דהא איהו אמר אשה זכתה בחלק בעלה מן ההפקר הואיל והיא היתה מעוכבת ומוחזקת בהן בשעת מיתה ואמאי פטור משבח ולדות ודמי ולדות דידה מיהו: **מאי אריא לאחר מיתה.** הגר דתני חייב ליתן לה חלקה: **מחייב.** דגר: **נמי.** חייב ליתן לה חלקה: **לאחר מיתה.** הגר: **כוליה.** דזכיא בחלק שבח ולדות של בעלה: **אמרי.** א"כ קשיא לרב חסדא דמשבח ולדות המגיע חציו בחיי הגר לגר וקאמר ר"ש דכשמת והיא מעוברת זכתה היא בחלקו נשמע דזכתה נמי בדמי ולדות דבעלה דמאי שנא דמי ולדות משבח ולדות: **ומדר"ש.** דאשמעינן דזכתה בחלקו נשמע נמי לרבנן דזכתה בכולן דרבנן לא פליגי אלא במחיים אבל בזכיה דמיתה לא פליגי רבנן ור"ש: **אמרי.** לא דמו דמי ולדות לשבח ולדות: **שבח ולדות.** לר"ש דשייכא בהו מחיים בפלגא כי מיית זכיא בכולהו: **כשערות של גר.** שעיבד לו ישראל אחר קרקעותיו: **מהו.** לקנות את הגייר: **ושטרא נמי לא קני.** ומי אתא ישראל אחר והחזיק בה לצור על פי צלוחיתו קנייה: **עני מורי.** עני אדוני: **וכי לצור על פי צלוחיתו.** דליהוי דעתיה אשטרא מעיקרא [ט](ולאו דעתיה אארעא): **פקע ליה שעבודיה.** וקס ליה ברשותי' דמריה: **דליתיה.** שאין המלוה בעיר: **והלכתא.** הא דאמרינן זה קנה את השאר: **בדליתיה.** למשכון בחצירו של מלוה בשעת מיתת הגר אבל אתיה למשכון בחצירו קני ליה אצירו: **מתני' ופתחו לרה"ר.** וכ"ש אם חפר ברה"ר ופתחו לרשות הרבים. ולא תימא דוקא חופר ברשותיה דהוה ליה בור דאית ליה בעלים אבל חפר ברה"ר פטור דהא תני סיפא [נ:] החופר בור ברה"ר ונפל לתוכו כו': **ברה"ר ופתחו לרה"י.** דהוה ליה בור ברה"י והפקיר רשותו דלא מצי למימר מאי בעית ברשותי ונפל דרך פיו לתוכו: **חייב.** דקסבר חיובא דבור בין ברשות הרבים בין ברשות היחיד היא ובגבד שיפקיר רשותו: **ברשות היחיד ופתחו לרשות היחיד.** אף על גב דאין כאן לד רשות הרבים: **חייב.** ובגבד אם הפקיר רשותו אותה שפי הבור לתוכה: **גמ' ופתחו לרשות הרבים.** כיון שהתקנה ברשות הרבים הוה ליה כמי שחפרו ברה"ר: **וזהו בור כו'.** לקמיה [נ.] מפרש מאי זהו: **סתם** לא גרסינן: **כ"ע לא פליגי דמיחייב.** ור"ע מודה ליה לרבי ישמעאל בבור ברשות הרבים דהוא אמור בתורה אבל רבי ישמעאל לא מודי ליה לרבי עקיבא בבור ברשותו דקסבר כי אפקרנא לך רשותי לאו לאחיובי אנא בהזיקא אפקרתיה: **אם על פותח.** שחפרו אחר וכסהו ובא אחר וגילהו: **נאה לו.** שאין לו חלק בו אלא שכרהו או שפתחו דהיינו ברשות הרבים שאין הקרקע שלו: בעל

ותני זכתה. ואין מגיה הברייתא אלא כלומר זכה מי שיש לו זכות: **משכונו** של ישראל ביד גר כו' מוציאין אותו מידו. ואפילו משכנו שלא בשעת הלואתו ואפילו למ"ד בעל חוב קונה משכון דע"כ אין לו אלא שעבוד עליו כיון שהיה יכול לפדותו הישראל ולסלקו בדמים: **והלכתא** דליתיה בחצר. פ"ה דאמשכון קאי דאם אתיה בחצר קני אע"פ שאין עומד בגד שהוא וגריע לומר דאיירי בחצר המשתמרת דאי בחצר שאין משתמרת לא קנה אלא אם כן עומד בגד שהוא כדאיתא בפ"ק דב"מ (דף יא. ושם) ולמאי דס"ד דאיירי כשהמשכון בחצר ובעל החצר אין כאן זה אינו כפי המסקנא של ב"מ ולר"י גרסה דמעיקרא נמי הכי ס"ל דאיירי בחצר שאין משתמרת ולא קנה אלא אם כן עומד בגד שהוא וכן משמע נמי מבא זה והחזיק בה אם כן לא היתה משתמרת אבל זה והא דקאמר והלכתא דליתיה בחצר אבעל חצר קאי כלומר שינוא דשניגן שינוא הוא:

החופר בור ברה"י **ופתחו** לרה"ר. כללא דמילתא בכל הך שמעתתא בור בתר פתחו אזלינן דנחשב הבור כאילו הוא במקום שהפתח שם:

ברה"ר ופתחו לרה"י. פירש בקונט' והפקיר רשותו וה"ה אם מתחילה שהיה לרה"ר ולא הולרך לפרש בהפקיר רשותו אלא משום דמשמע ליה לישנא דפתחו לרה"י בתמלא רה"י כדמוכח בגמרא דקתני ברה"ר ופתחו לרה"י פטור דמוקי אלא הפקיר לא רשותו ולא בורו ומעיקרא ס"ד כשהפקיר רשותו ולא בורו והיינו משום דמשמע ליה ופתחו לרה"י בתמלא רה"י:

ברה"י ופתחו לרה"י אחר. פ"ה שהפקיר רשותו אותה שפי הבור בתוכה אין נראה שר"ל שפתחו לרה"י של אדם אחר ובא אותו אדם והפקיר רשותו שלא היה לו לומר אותה בלשון נקבה אלא משמע שרולה לפרש הכל ברשות עצמו ולשון אחר אינו מיושב לפירוש זה ואין להקשות אמאי אצטריך למתני ברה"י ופתחו לרה"י אחר ה"ל למימר החופר בור ברה"י ותו לא דאגב אחריני נקט הכי ופירש לנו שהבור והפתח הכל עושה ברשותו ור"י מפרש ברה"י ופתחו לרה"י אחר דהיינו שחפר בור ברשות עצמו ופתחו לרשות חבירו ואצטריך דלא תימא פתחו לרה"ר הוא דחייב דשביתי רבים (ה) ומזקי אבל ברה"י דליכא למיחש אלא לנזק יחידי פטור וכה"ג תניא בהמניח (לעיל נב:) גדי המבקע ולפי פי' ר"י קשה למה הוא חייב בנזקי בעל חצר אם נפל שורו לבור כיון שהחופר משלם נזקי החצר [ט]על בעל חצר למלוייה: **ת"ר** החופר בור ברה"י ופתחו לרה"ר. וי"ש שכתוב בהן ברה"ר ופתחו לרה"ר והכי מתניא בתוספתא (פ"ו) וק"ק דה"ל למימר החופר בור ברה"ר אבל אין להקפיד משום דקאי אהנך דמתניתין דאיירי שהפתח ברשות אחרת אצטריך לאשמועינן דאיירי בתוחו

ענין שהבור והפתח במקום אחד ברשות הרבים:

על הבריה לא כ"ש. [י]במכלתין אמרינן מכאן שאין עונשין מן הדין אבל בש"ס שלנו אין סובר כן כדפרישית ברש המסכת (דף ב.) [כ]: [עיין תוס' לעיל ד': ד"ה ועדיס]:

בבור

עין משפט נר מצוה

לה א ב ג מיי' פ"ח מהלכות זכייה ומתנה הלכה ט סמג עשין עג טוש"ע מ"מ סימן רעה סעיף יא:

לו ד מיי' שם פ"ב הל' יד סמג שם טוש"ע מ"מ שם סעיף מז [רא אלפס ב"ב פ"ג דף קפ"ד]:

לז ה מיי' שם הלכה טו טוש"ע שם סעיף כח [רא אלפס שם]:

לח ו מיי' שם הלכה טז ופ"ד שם הלכה ח ופט"ז מהלכות שכירה הלכה ח ופי"ז הלכה ח סמג שם וסימן עד טוש"ע מ"מ סימן רמג סעיף כא וסימן רכח סעיף ג וסימן רעה סעי' כח [רא אלפס שם]:

לט ז מיי' פ"ב מהלכות זכייה ומתנה הלכה עז סמג עשין עג טוש"ע מ"מ סי' רעה סעיף כח:

מ ח ט מיי' פי"ב מהל' נזקי ממון הלכה ב סמג עשין סח טוש"ע מ"מ סימן שי סעיף ו:

תורה אור השלם

1. וְכִי יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר אוֹ כִּי יִכְרֶה אִישׁ בּוֹר וְלֹא יְכַסֶּנּוּ וְנָפַל שָׁמָּה שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר: שמות כא לג

מוסף רש"י

עני מורי. עניי אדוני (סנהדרין כו: מנחות יז.) עניי מורי (מנחות פא.).

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה ברה"י וכו' דשמיה רבים ומחזקי אבל:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה ברה"י ובו' על בעל חצר למלוייה. עיין לעיל דף כט ע"א תוספות ד"ה פליגי ודף מח ע"א תוספות ד"ה אע"ג:

ג) גי' רש"ל מי לימא תנאי היא ל"ק כאן בדמי ולדות כאן בשבח ולדות ואב"א הא והא בשבח ולדות ול"ק הא רבנן הא רשב"ג מי אריר מי כו' לאחר מיתה כולי' ליבעא אחריני הא והא בשבח ולדות הא רשב"ג הא רבנן ואב"א הא והא רשב"ג וכו' ומהרש"ש כתב ח"ל ל"ק הא רבנן הא רשב"ג ואב"א הא והא רשב"ג כאן בשבח ולדות כאן בדמי ולדות מי רשב"ג מאי אריר מי כו' לאחר מיתה כוליה אמרי משבח ולדות לישמע מ"ל וכן הגיה מהו' שבגא עכ"ל. ב) [עיין תוספות ב"ב נד. ד"ה מאדעתא]. ג) [סנהדרין כו: מנחות יז. פא.]. ד) [ב"מ ז: יב. ב"ב עו:]. ה) ב"מ יא. קב. קיח. חולין קמא:. ו) רש"ל מ"ז. ז) [לקמן נ. נא.]. ח) ס"א ל"ג. ט) [ד"ה ה"מ]. י) [ל"ל דאמילתא]. כ) [ד"ה ולא].

בבור ברשותו. פי' בקונטר' (ג) דקסבר [ר"י] דכי אפקרינא רשותאי לא ליחייב אינא בהזיקא אפקרייה משמע דרוצה לומר אם סמך הבור מתחילה לרה"ר חייב לכולי עלמא ואין משמע כן ועוד דבסמוך אמר הא לאו לאושין חייב ואוקמה רבה כר"ע אבל לרבי ישמעאל משמע דפטור וי"ל דהיינו טעמא משום דא"ל מורך ברשותי מאי בעי שלא היה לו להתקרב כל כך אבל רשותי שתפול בבור: **אמר** לך רב יוסף כולה דברי הכל היא. לאו דוקא כולה אלא ריש וסיפא דאקשי מייריהו אבל מלעיתא דקתני רה"י ופתחו לרשות הרבים חייב לא אתיא אלא כרבי ישמעאל: **בגון** דארווה ארווחי לרה"ר. והשתא כולה דברי הכל ריש כשלא הפקיר לא רשותו ולא בורו וסיפא דאלווה אלווחי ומיהו רבי יוסי בר יהודה דבעי הרחקה לא מתוקמא כרבי ישמעאל: **דבר** שנצטער בו. ולא"ת אכתי מנא ליה הא מת בנו בגמא וי"ל דמ"מ באותו דבר עצמו לא היה רואי ליכשל בירושלמי (שקלים פ"ה הל"א ע"ב) מלאך בדמות רבי חנינא נזדמן לה:

אלא

בבור ברשותו ר"ע סבר (ו)[א]בור ברשותו נמי חייב דכתיב [1]בעל הבור בבור דאית ליה בעלים קאמר רחמנא ור' ישמעאל סבר בעל התקלה אלא מאי זהו בור האמור בתורה דקאמר ר"ע זהו בור שפתח בו הכתוב תחלה לתשלומין ורב יוסף אמר בבור ברה"י כולי עלמא לא פליגי דמחייב מאי טעמא בעל הבור אמר רחמנא בבור דאית ליה בעלים עסקינן כי פליגי בבור ברה"ר רבי ישמעאל סבר [2]בור ברה"ר נמי חייב דכתיב כי יפתח וכי יכרה (ז)אם על פתיחה חייב על כרייה לא כ"ש אלא שעל עסקי פתיחה ועל עסקי כרייה באה לו ור"ע הנהו מיצרך צריכי דאי כתב רחמנא כי יפתח הוה אמינא פותח הוא דסגי ליה בכסוי כורה לא סגי ליה בכסוי עד דטאים ליה ואי כתב רחמנא כי יכרה הוה אמינא כרייה הוא דבעי כסוי משום דעבד מעשה אבל פותח דלא עבד מעשה אימא כסוי נמי לא בעי קמ"ל ואלא מאי זהו בור האמור בתורה דקאמר ר' ישמעאל זהו בור שפתח בו הכתוב תחלה לניזקין מיתיבי החופר בור ברה"ר ופתחו לרה"י פטור ואף על פי שאינו רשאי לעשות כן לפי [3]שאין עושין חלל תחת רה"ר החופר בורות שיחין ומערות ברשות היחיד ופתחו לרה"ר חייב [4]והחופר בורות ברה"י הסמוכה לרשות הרבים כגון אלו [5]החופרים לאושין פטור ור' יוסי בר' יהודה מחייב עד שיעשה מחיצה עשרה או עד שירחיק ממקום דריסת רגלי אדם וממקום דריסת רגלי בהמה ארבעה (ח)טפחים טעמא דלאושין הא לאו לאושין חייב הא מני בשלמא לרבה רישא ר' ישמעאל וסיפא ר"ע אלא לרב יוסף בשלמא סיפא דברי הכל אלא רישא מני לא רבי ישמעאל ולא ר"ע אמר לך רב יוסף כולה דברי הכל היא ורישא שלא הפקיר לא רשותו ולא בורו אמר רב אשי השתא דאוקימתא לרב יוסף לדברי הכל לרבה נמי לא תוקמה כתנאי מדרישא ר' ישמעאל סיפא נמי ר' ישמעאל וטעמא דלאושין הא לאו לאושין חייב כגון דארווה ארווחי לרה"ר מיתיבי החופר בור ברשות היחיד ופתחו לרה"ר חייב ברה"י הסמוכה לרה"ר פטור בשלמא לרבה כולה ר' ישמעאל היא אלא לרב יוסף בשלמא רישא רבי ישמעאל אלא סיפא מני לא ר' ישמעאל ולא ר"ע אמר לך בחופר לאושין ודברי הכל: (ט)ת"ר [6]חפר ופתח ומסר לרבים פטור חפר ופתח ולא מסר לרבים חייב וכן מנהגו של נחוניא חופר בורות שיחין ומערות שהיה חופר ופותחה ומוסר לרבים וכששמעו חכמים בדבר אמרו קיים זה הלכה זו הלכה זו ותו לא אלא אימא אף הלכה זו: (י)תנו רבנן מעשה בבתו של נחוניא חופר שיחין שנפלה לבור גדול באו והודיעו את רבי חנינא בן דוסא שעה ראשונה אמר להם שלום שניה אמר להם שלום שלישית אמר להם עלתה אמרו לה מי העלך אמרה להם זכר של רחלים נזדמן לי וזקן אחד מנהיגו אמרו לו נביא אתה אמר להם לא נביא אנכי ולא בן נביא אנכי אלא כך אמרתי דבר שאותו צדיק מצטער בו יכשל בו זרעו אמר רבי אחא אף על פי כן מת בנו בצמא שנאמר [2]וסביביו נשערה מאד מלמד שהקדוש ברוך הוא מדקדק עם סביביו אפילו כחוט השערה ר' (יא)נחוניא אמר מהכא [3]אל נערץ בסוד קדושים רבה ונורא על כל סביביו אמר ר' חנינא כל האומר הקב"ה ותרן הוא יותרו חיין שנאמר [4]הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט (יב)א"ר חנא ואיתימא ר' שמואל בר נחמני מאי דכתיב ארך

בגמות מהן הרי הוא מסור לכם: **חופר שיחין.** לעולי רגלים בדרכים: **שעה ראשונה.** שעדיין היא ראויה להיות מיה בתוך המים: **אמר להם שלום.** תעלה וכן שניה: **שלישית.** דהוה לה שהות שתלא נפשה אם ישנה שם: **אמר להן.** כבר עלתה ולאי כדאמרינן לקמן דפשיטא ליה דלא תמות שם: **וכר של רחלים.** אילו של יעקב: **וזקן מנהיגו.** אברהם: **מצטער בו.** לחפור בורות ומערות לעולי רגלים: **עם סביביו.** לדיקים הדבקים בו: **נשערה מאד.** לשון חוט השערה: **ונורא על כל סביביו.** מטיל אימת משפטיו עליהם: **ותרן.** לעבור על כל פשעם: **יותרו חיין.** יופקרו חיין וגופו שמורה אל הבריות לחטוא:

אלא

(ו) [נעיל כא.], ב) [נעיל מט: לקמן נא.], ג) גי' רש"ל אמות, ד) תוספפא פ"ו, ה) שקלים פ"ה ה"א יומא קכא: [ע"ש], ו) [בינמות איתא מגינא], ז) עירובין כב. [ע"ש], ח) [שמות כא], ט) [עיין פרש"י לקמן נא: ד"ה עסק],

תורה אור השלם

1. בְּעַל הַבּוֹר יְשַׁלֵּם כֶּסֶף יָשִׁיב לִבְעָלָיו וְהַמֵּת יִהְיֶה לוֹ: שמות כא לד
2. יְבֹא אֱלֹהֵינוּ וְאַל יֶחֱרַשׁ אֵשׁ לְפָנָיו תֹּאכֵל וּסְבִיבָיו נִשְׁעָרָה מְאֹד: תהלים נ ג
3. אֵל נֶעְרָץ בְּסוֹד קְדֹשִׁים רַבָּה וְנוֹרָא עַל כָּל סְבִיבָיו: תהלים פט ח
4. הַצּוּר תָּמִים פָּעֳלוֹ כִּי כָל דְּרָכָיו מִשְׁפָּט אֵל אֱמוּנָה וְאֵין עָוֶל צַדִּיק וְיָשָׁר הוּא: דברים לב ד

הגהות הב"ח

(ו) רש"י ד"ה דאלווה כה אלווחי לרה"ר כגון מקצה מקום מרשותו לרה"ר דהוה ליה חופר: (ז) ד"ה ברה"י הסמוכה לרשות הרבים דהוה ליה הפקיר כל"ל ותיבות כגון מקלה וכו' נמחק: (ח) תוס' ד"ה בבור וכו' פי' בקונטרס לעיל דקסבר:

מוסף רש"י

בעל התקלה. אף על פי שאין הבור שלו, שעשאו ברה"ר, עשאו המכוב בעליו להתחייב עליו בנזקיו (שמות כא לד). חופר שיחין. לעולי רגלים ומים מתכנסין בהן והיו שומין הן והמתמן (ריבמות קכא:) אמר להם שלום. שעדיין יכולה למיות, וכן בשביה, אבל שלשית שאינה יכולה למיות אמר להן עלתה לה, שידוע היה לו שלא תמות שם כדלקמן, דבר שהיה מתעסק בו אותו לדיק, אביה, לא יכשל בו זרעו (שם). זכר של רחלים. זה אילו של יעקב, וזקן אחד מנהיגו. זה אברהם (שם). נביא אתה. לידע שלא תמות (שם). מצטער בו. בטורח עשייתו (שם. לגירסת: מתעסק בו). אף על פי כן מת בנו. של (ר') נחוניא, בצמא. שכך דרכו של מקום לדקדק עם החסידים (שם). וסביביו נשערה. לשון חוט השערה (שם). עם סביביו. עם לדיקים ההולכים אחריו (שם).

מא ב מי' פי"ב מהלכות גזלה ומגון הלכה ב סמג עשין סח טוש"ע ח"מ סי' מי סעיף ו:
מב ג מי' פי"ג שם הלכה כג סמג שם טוש"ע ח"מ סי' מיח סעיף ג ועי"ש בהגה"ה:
מג ד ה טוש"ע ח"מ סי' מי סעיף ט:
מד ו מי' שם הלכה כג סמג שם טור ש"ע שם סעיף ז וסימן מיח סעיף ג: